

Inici

Armats d'un tarannà positiu

nuvibo

dl., 29/04/2019 - 11:47

Casals, Daniel; Foguet, Francesc (eds.). *Afer d'estat: la llengua i la literatura catalanes a la secundària i a la universitat*. Barcelona: Societat Catalana de Llengua i Literatura; Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2018. 219 p. (Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura; 15). ISBN 978-84-948252-3-1. 20 €.

Afer d'estat: la llengua i la literatura catalanes a la secundària i a la universitat és el títol del tercer simposi organitzat pel Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) amb la col·laboració de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'IEC), l'Institut de Ciències de l'Educació de la UAB i el Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en

Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, que se celebrà a l'IEC el 26 d'abril de 2017. Les conclusions a què s'ha arribat en les tres edicions del Simposi, segons com es miri, no són una bona notícia. La cosa està molt magra. L'ensenyament de llengua i l'educació literària són qüestions que no s'afronten amb la voluntat política necessària que hauria d'implicar els Departaments d'Educació i de Cultura, però també els mitjans. Així ho han anat posant de manifest els participants dels tres simposis.

En el «Pòrtic» de les actes del III Simposi que comentem, Daniel Casals i Francesc Foguet, ambdós professors de la UAB i abnegats coordinadors del Simposi, justificaven la trobada d'especialistes dels àmbits de la secundària i de la universitat a més de personalitats representatives de les institucions acadèmiques i culturals del país, a partir del principal objectiu d'«oferir un fòrum de reflexió i debat per tal de diagnosticar críticament la situació en què ens trobem i proposar alternatives constructives per transformar-la» (p. 8). La diagnosi sobre la situació actual de l'ensenyament de la llengua i la docència literària era més que previsible. Es partia de la sensació que calia fer alguna cosa per redreçar una situació pèssima. Per tant, com si es tractés d'adoptar una actitud resilient prèviament i tàcitament acordada, calia assistir-hi amb idees propositives. Perquè s'entenia que «la seva presència [de la llengua i la literatura] ha de ser més rellevant i activa del que ho és actualment» (p. 8). Els moments de crisi i, per tant de canvi, conviden a necessaris replantejaments. I aquest fou el propòsit fonamental de la jornada.

Els experts coincidiren a constatar «l'existència de dèficits, febleses i inèrcies molt preocupants en la consideració i la presència reals de la llengua i la literatura catalanes en la societat d'avui» (p. 11). Per tant «caldria afanyar-se a aplicar solucions viables per remuntar una situació que és desfavorable i que empitjora com més va més» (p. 11-12). Una situació que seria reversible si hi hagués una voluntat política. Que, en conseqüència, només té una solució de caràcter polític. En aquest sentit es feu palesa una gran desídia per part de la classe política mentre vivim un context

que exigeix fermes respostes a «una renovada ofensiva lingüística i catalanòfoba» (p. 13).

La literatura catalana a l'ensenyament es troba en una situació cada cop més residual. George Steiner en un diàleg de recomanable lectura (George Steiner i Cécile Ladjali, *Elogio de la transmisión*, Madrid, Siruela, 2016, p. 18) comentava a una professora d'un liceu ubicat en un barri perifèric de París: «No és a la universitat on es lliuren les més decisives batalles contra la barbàrie i el buit, sinó a l'ensenyament secundari». A l'ESO i al batxillerat el panorama és prou desolador com denunciaren Anton Carbonell i Antoni Isarch del Col·lectiu Pere Quart, una associació conformada per professorat de literatura i centrada en l'activisme per la defensa d'aquesta matèria a les aules. La distància entre les autoritats i els tècnics de l'Administració educativa i la realitat de les aules no ajuda a revertir la situació: els currículums oficials, desajustats quant a la gran diversitat d'alumnat existent, acaben jugant «un paper poc menys que protocol·lari» (p. 71). «El marasme terminològic i burocratitzat en què s'han convertit les disposicions educatives empeny el pobre professor a tirar pel dret» (p. 71) en la seva pràctica docent. Així com també passa amb la indústria editorial, que a l'hora d'elaborar els seus productes escolars empra criteris sovint diferenciats a causa de la falta de criteris d'homologació. Sort en tenim que, davant d'aquest panorama i «armats d'un tarannà positiu» (p. 66), els ponents s'haguessin posat a elaborar un seguit d'interessants «propostes de millora», pautades pel sentit comú i la professionalitat dels seus autors (p. 74-78). Ja em perdonaran, però, donat el biaix que estan prenent les coses d'un temps cap aquí, dubto molt que les autoritats educatives se les hagin llegit i encara menys que se les hagin pres seriosament. Armat també d'aquest mateix «tarannà positiu», Joan Gelabert i Mas, de l'IES Santa Margalida de Mallorca, reclamava la feina i el compromís del docent «que no es conforma a seguir una programació massa encarcarada i limitada per un currículum oficial [...] en un entorn que demana, a més de compromís, implicació» (p. 128-129).

Els plans de formació del professorat des de la crisi s'han reduït a una mínima expressió. La presència de la didàctica de la literatura hi és pràcticament nul·la. Per altra banda, les especialitats de llengua i literatura catalanes del màster de Formació de Professorat d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat que imparteixen les universitats catalanes, capacitat necessària per a la pràctica docent, és a la UCI. Els criteris de selecció i el contingut curricular d'aquest màster estan contribuint a «un empitjorament gradual de la qualitat de la docència d'aquestes matèries als instituts» (p. 11). S'està produint una entrada al mercat laboral d'un col·lectiu de professors amb mínima o cap formació especialitzada en la matèria que han d'ensenyar. És convenient «formar docents amb habilitats didàctiques i comunicatives, però també és imprescindible comptar amb un cos docent competent i expert en la nostra llengua i en la nostra literatura», segons que destacaren Núria Alturo i Albert Soler, de la Universitat de Barcelona, després d'haver exposat sintèticament l'anàlisi d'un exhaustiu estudi sobre la formació del professorat d'ensenyament secundari (p. 163).

Fa temps que les autoritats diuen que s'ho estan mirant «fent vagues promeses de revisió que mai no s'acaben de concretar» (p. 156). Mentrestant, els estudiants de l'especialitat, a més de demandar més presència de continguts de literatura catalana al currículum del màster, exigeixen la necessitat de dotar els seus aprenentatges d'un sentit més pràctic. La responsabilitat del desplegament del pràcticum, que orienta les pràctiques de l'alumnat als instituts, es diposita en el professorat dels centres educatius de secundària sense cap mena de contraprestació econòmica ni una reducció horària que poguessin compensar la seva dedicació. L'establiment de ponts entre la universitat i l'ensenyament secundari, molt necessari per trobar solucions a aquest estat de coses, hauria de possibilitar que el professorat de secundària, vertader expert en la pedagogia de la matèria, participés en el desenvolupament del màster d'una manera més directa i eficient en benefici de la formació del nou professorat.

Les xifres de matriculats en Filologia Catalana a les universitats catalanes segueixen essent molt baixes. Insuficients per cobrir la demanda de professorat de l'especialitat. Per a Margarita Arboix, rectora de la UAB, les conseqüències

negatives en la demanda dels estudis universitaris de llengua i literatura catalanes trobarien una de les seves raons de ser en «la manca d'una voluntat clara i valenta per part de l'Administració per incrementar la presència de la llengua i la literatura catalanes a les aules i contribuir així al seu prestigi social» (p. 19).

Per una altra banda, la innovació educativa liderada per Escola Nova 21 s'està imposant en el sistema escolar català a marxes forçades amb la implicació i el suport del Departament d'Educació com una solució a tots els mals que pateix l'ensenyament secundari. Ho hauran vist a TV3 o llegit a l'*Ara*. Es tracta d'una potent iniciativa de caràcter

privat que empitjora l'estat de la qüestió que ens ocupa. Amb criteris mercantilistes aposta per fomentar les habilitats en les àrees científico-tecnològiques en currículums i projectes en detriment de la necessària reactivació dels continguts humanístics.

Com no podria ser d'una altra manera, Maria Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica de l'IEC, trobava que «sembla mentida que la presència de la llengua i la literatura pròpies d'un país no gaudeixi d'un estatus privilegiat a l'ensenyament secundari» (p. 26). Manuel Llanas, president de la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'IEC), en to de confessió, afirmava: «fa mitja vergonya haver-ho de proclamar ara i aquí [...] el coneixement de la llengua i la literatura esdevé una necessitat primordial» per tal d'incrementar la cohesió social com ho fan les cultures consolidades que consideren la llengua i la literatura com a «elements indispensables de la instrucció pública i de la personalitat col·lectiva» (p. 29). Francesc Danés, del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, al seu torn, indicava que ens cal fer «possible una política cultural i educativa decidida, intel·ligent i persistent a favor de la literatura, si no volem veure erosionar-se greument l'essència de la nostra llengua, el nostre patrimoni literari i, doncs, una part substancial de la nostra identitat» (p. 36).

Davant d'afirmacions de tant de gruix com aquestes entren ganes de posar-se a plorar o de fugir a corre-cuita, si es posen en relació amb la realitat de les aules i del carrer. Entre les noves professions que els nous temps demanden seguirà havent-hi la de docent, sí, més o menys expert en la matèria, com hem vist. Però al pas que anem acabarem exigint la necessitat de crear la d'«apòstol de secundària» –recordeu el «tarannà positiu» de què s'armaren els professors del Col·lectiu Pere Quart i el compromís i implicació que reclamava Joan Gelabert i Mas, de Mallorca—. Una mena d'«apòstol», doncs, sense cap distinció de gènere, és clar, i sense coneixements ni experiència prèvia. No fos cas que no se'n trobessin, com passa actualment amb l'especialitat de llengua catalana i literatura. Però amb habilitats comunicatives inspirades en l'estil de sant Vicent Ferrer i extrapolables al segle XXI. Espero que la broma no molesti ningú. Utilitzo aquesta frase com aquelles emoticones que fem servir en els uatzaps per tal de no ferir susceptibilitats i alleugerir així el desenvolupament de la magnitud de la tragèdia, tot recordant Quim Monzó.

Cal fer esment de la dimensió pràctica del Simposi amb l'aportació d'un interessant taller que presentà dues pràctiques per millorar l'expressió oral i escrita de l'alumnat (Teresa Guiluz i Eduard Juanmartí, de l'IES Manuel de Cabanyes de Vilanova i la Geltrú).

Hi ha dues qüestions a propòsit del Simposi, ambdues estretament relacionades, que trobo interessant d'assenyalar, tenint en compte que aquesta ressenya comentada es publica al *Blog de l'Escola de Llibreria* de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona amb la col·laboració del Gremi de Llibreters de Catalunya. En primer lloc, l'argumentada defensa que hi feu Francesc Feliu de la lectura i indirectament de l'educació literària com una manera que l'alumnat adquireixi diverses habilitats lingüístiques, o n'esdevingui competent si hem d'utilitzar terminologia pedagògica actual. La trobo molt encertada en la mesura que trenca amb el tòpic de l'escissió entre els àmbits lingüístic i literari que tradicionalment dominen en l'ensenyament i la planificació dels currículums de secundària. Pel professor de la Universitat de Girona, «la via més ràpida i efectiva d'aprendre llengua és llegint» (p.

110). El foment de l'hàbit lector que comporta l'aplicació d'aquesta «via ràpida» indefectiblement condueix a la segona remarca que m'agradaria fer i que té a veure amb l'aportació de Gemma Lluch, de la Universitat de València. Hi plantejà una visió pràctica amb uns criteris pragmàtics de pedra picada. Per ella, és «important formar els nostres estudiants per poder donar resposta als reptes que la societat ens planteja per intervenir en les polítiques públiques de lectura [...]; iniciar línies d'investigació per trobar formes possibles d'educació literària que, a banda de crear lectors competents i implicats amb l'hàbit de llegir durant la seua etapa d'escolarització obligatòria, siguem després fidels consumidors de la cultura i del coneixement que la bona literatura genera, i que siguem, alhora, crítics,

documentats i cultes [...]; la universitat té una responsabilitat en la creació de públics [... i] un filòleg és també un creador de públics lectors» (p. 100) (el subratllat és meu). Que així sigui. I, si pot ser, rapidet, que la cosa, com hem pogut veure, corre pressa. Que som molts els que volem fer de la nostra societat un àmbit culturalment més vivible. I, preferiblement, a peu de carrer. D'una altra manera més concreta: si la literatura no es fomenta adequadament entre els adolescents, hi haurà menys lectors i, per tant, menys clients a les llibreries.

August Bover, que actuà com a moderador de la taula rodona que serví per tancar el Simposi, bo i contrarestant el conjunt dels efectes dels despropòsits de la política educativa que s'havien anat assenyalant al llarg del dia, posava totes les seves esperances en «la creació d'un estat català, d'una República Catalana independent» (p. 190).

Montserrat Franquesa, de la UAB, que compta amb una llarga experiència com a professora de secundària i universitat, posteriorment expressà amb més contundència i radicalitat que: «l'ensenyament de la llengua i literatura catalanes és un afer d'estat, si volem que continuï al carrer i sobretot a les aules, i es pugui ensenyar i aprendre en condicions: I si volem que sobrevisqui» (p. 206). Josep Bargalló, que havia obert les intervencions de la taula rodona, entre altres qüestions manifestà que es veia amb cor de revertir el problema del màster i entenia que l'augment de «la dimensió literària en les competències bàsiques de secundària també és una decisió que es podria prendre ara mateix». En la seva intervenció, intercalà l'explicació d'una anècdota relacionada amb una princesa tailandesa amb qui havia coincidit a la Fira del Llibre de Frankfurt del 2017. I acabà dient: «I un altre dia els explicaré alguna cosa més de la princesa, que no és un conte de fades» (p. 195). En el temps que ha transcorregut des d'aleshores han passat moltes coses, i algunes de greus. Entre elles, que ell mateix ha estat nomenat conseller d'Educació. ¿Haurem d'esperar la celebració d'un quart simposi sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a la secundària i a la universitat per a tornar a escoltar les mateixes idees programàtiques que hauran quedat en l'aire si no s'ha acabat de posar fil a l'agulla? De la mitja vergonya haurem de passar a la vergonya completa? Si més no ens haurem de consolar pensant que el conseller potser s'avingui a explicar-nos alguna cosa més del conte de la princesa de Tailàndia mentre el professorat segueix rearmant-se de tarannà positiu, compromès i implicat en la feina de cada dia per tal que la llengua i la literatura catalanes sobrevisquin.

Joan Martori

Secretari del [Col·lectiu Pere Quart](#)

collectiuperequart@gmail.com

[@cperequart](#)

tipus document

[altres treballs](#)

[Butlletí](#)